

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Історико-філософський факультет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні Вченої ради

НПУ імені М.П. Драгоманова

«29» вересня 2022 р.

Протокол № 3

Проректор з навчально-методичної роботи, проф. Вернидуб Р. М.

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

Історія української державності

(назва навчальної дисципліни)

для освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Шифр за навчальним планом **ЗП02**

Київ-2022

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Даниленко Віктор Михайлович – доктор історичних наук, професор кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, член-кореспондент НАН України;

Потильчак Олександр Валентинович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедрою джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін;

Шарпатий Віктор Григорович, доктор історичних наук, професор кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін.

Борисенко Володимир Йосипович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, етнології та краєзнавства;

Дробот Іван Іванович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та філософії історії;

Бакуменко Олександр Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії історії

Візер Світлана Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, етнології та краєзнавства;

Казакевич Ольга Михайлівна, доктор історичних наук, професор кафедри історії та філософії історії;

Телегуз Ірина Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, етнології та краєзнавства;

Тицький Сергій Іванович, кандидат історичних наук, професор кафедри історії та філософії історії;

Рецензенти:

Рубльов Олександр Сергійович, доктор історичних наук, професор, вчений секретар Інституту історії України НАН України, завідувач відділу історії державного терору радянської доби;

Мелещенко Тетяна Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, заступник декана історико-філософського факультету НПУ імені М. П. Драгоманова.

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою НПУ імені М. П. Драгоманова « 14 » вересня 2022 року, протокол № 1.

Голова НМР

(підпис)

Вернидуб Р.М.

(Прізвище, ініціали)

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Історична пам'ять українського народу – традиційне поле інформаційних війн з боку Російської Федерації. Росія використовує інтерпретації історії з метою легітимації своєї агресивної політики, спрямованої на руйнацію української національної ідентичності, розкол і знищення Української Держави.

Завдання курсу «Історія української державності» протистояти російській ідеологічній та інформаційній агресії, дати студентській молоді правдиві, об'єктивні знання з історії української державності.

Програма нормативної навчальної дисципліни «Історія української державності» складена відповідно до освітньо-професійних програм підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова.

У процесі входження України як суверенної демократичної держави у світове співтовариство зростає національна самосвідомість її громадян. Разом із нею зростає суспільна потреба в забезпеченні прискореного розвитку пріоритетних наукових напрямків: дослідження проблем сучасного суспільно-політичного та соціального розвитку України, піднесення політичної культури, формування громадянського суспільства, вивчення історії державності України.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Історія української державності» є виникнення та основні етапи розвитку державності українського народу від найдавніших часів до сьогодення.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Історія української державності» безпосередньо взаємодіє із такими дисциплінами, як історія України, всесвітня історія, історія держави і права України, українська культура, етнологія, етнополітика тощо.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія української державності» є: формування у студентів державницького мислення, розуміння об'єктивного ходу суспільного розвитку, політичної культури; вироблення у студентів навичок роботи з джерелами і літературою, наукового мислення, а також вміння чітко і переконливо викладати свої думки; виховання у студентів національної свідомості, почуття патріотизму, державницького розуміння суспільних проблем.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія української державності» є:

- підготовка фахівця з університетським рівнем знань;
- ознайомлення студентів з новітніми досягненнями історичної науки й пізнання історичного процесу державотворення України;
- виховання у студентів поваги до державницьких здобутків минулих поколінь;
- формування особистісних рис громадянина України, загальнолюдських духовних цінностей, національно-духовних пріоритетів, сприйняття ідей гуманізму, демократизму та патріотизму.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

Програмні результати навчання	Компетентності (загальні)
ПРН 01. Вільно застосовувати знання з історії українського державотворення та державності у виробничій та суспільно-політичній практиці.	ЗК1. Здатність виявляти повагу та шанувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві, здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження.
ПРН 02. Уміти використовувати інструменти демократичної правової держави в професійній та громадській діяльності, приймати рішення на підставі релевантних даних та сформованих ціннісних орієнтирів.	ЗК2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ПРН 03. Аналізувати суспільно й особистісно значущі світоглядні проблеми, усвідомлювати цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.	ЗК3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про суспільство.

II. ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС в обсязі 90 годин. Тематика та орієнтовний розподіл годин лекційного курсу, семінарських занять і самостійної роботи студента (денна форма навчання) виглядають наступним чином:

№ зп	Назва теми	Кількість годин				
		Всього годин	Аудиторна робота			Самостійна робота
			Всього	Лекції	Семінарські заняття	
1	2	3	4	5	6	7
I.	Змістовий модуль 1. Традиції державності на території сучасної України в доранньомодерну добу	30	12	6	6	18

1.	Тема 1. Держава як історичне явище. Перші державні утворення на території України	10	4	2	2	6
2.	Тема 2. Становлення і розвиток державності у слов'ян Східної Європи. Київська держава та Королівство Русі	10	4	2	2	6
3.	Тема 3. Українські землі Великого князівства Литовського, Королівства Польського, Речі Посполитої та Кримського ханства (XIV – перша половина XVII ст.)	10	4	2	2	6
II.	Змістовий модуль 2. Козацтво у творенні української державності	18	6	4	2	12
4.	Тема 4. Запорозька Січ як центр української державності	9	3	2	2	6
5.	Тема 5. Українська козацька держава в протистоянні іноземній експансії (середина XVII – кінець XVIII ст.).	9	3	2		6
III.	Змістовий модуль 3. Українські державницькі ідеї та українська державність у XIX – на початку XXI ст.	42	16	8	8	26
6.	Тема 6. Боротьба за відновлення української державності (кінець XVIII – початок XX ст.).	10	4	2	2	6
7.	Тема 7. Українська національна державність у 1917-1921 рр. Російсько-більшовицька окупація України.	10	4	2	2	6
8.	Тема 8. Російсько-радянська форма державності в Україні та проблеми українського державотворення (1921-1991 рр.).	10	4	2	2	6
9.	Тема 9. Відновлення незалежності України та розбудова сучасної держави. Агресія Росії як спроба знищити українську державність.	12	4	2	2	8
	Всього за курс	90	34	18	16	56

III. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Традиції державності на території сучасної України в доранньомодерну добу

Тема 1. Держава як історичне явище. Перші державні утворення на території України.

Предмет дисципліни «Історія української державності» і його завдання. Періодизація. Історичні трансформації державності. Державність, держава і влада: змістова структура понять. Спільне і відмінне. Перспективи держави. Держава і суспільне самоврядування, здійснення державної влади народом, підкорення держави праву.

Походження та сутність держави. Основні типи, форми, ознаки держави, функції. Взаємозв'язок влади і суспільства. Теорії походження держави. Квазідержави.

Рабовласницькі держави на території України (VII ст. до н.е. – V ст. н.е.). Виникнення і розвиток скіфської держави. Суспільно-політичний лад скіфів і сарматів. Античні міста-колонії в Північному Причорномор'ї та Криму (VII ст. до н.е. – IV ст. н.е.): Ольвія, Тіра, Херсонес, Пантікапей. Їхні органи управління. Утворення Боспорського царства та особливості його державного устрою. Форма правління: поняття, види. Монархія і республіка – політичні форми перших держав на території України.

Терміни та поняття: військова демократія, влада, громада, державність, держава, киммерійці, метрополія, монархія, матриархат, патріархат, плем'я, республіка, самоврядування, сармати, скіфи, суспільство, суспільна диференціація.

Тема 2. Становлення і розвиток державності у слов'ян Східної Європи. Київська держава та Королівство Русі

Історичний процес етнічного формування українців та інших сусідів з позиції сучасної етнології. Формування етнічної культури українського народу. Теорії етногенезу українців та концепції походження держави у східних слов'ян.

Суспільний та державний устрій Київської Русі. Зародження і формування феодальних відносин та виникнення східнослов'янської державності. Перші протодержавні утворення у слов'ян: «Держава антів», племінний союз дулібів, полянське князівство. Інститути публічного управління племен і союзів племен – зародки державної влади.

«Руська земля». Утворення держави Русь з центром у Києві. Основні теорії виникнення руської державності. Наукова неспроможність норманської концепції та теорії «Триєдиної Русі». Періодизація історії Київської держави. «Дружинна держава». Внутрішня та зовнішня політика перших київських князів. Християнізація як державотворчий чинник в історії Київської держави. Реформи Володимира Великого та Ярослава Мудрого.

Державний лад та управління у Київській державі. Великий князь, боярська рада, князівські з'їзди (снєми), віче. Тисяцькі, соцькі, десяцькі. Двірцево-вотчинне управління. Фінанси. Система «кормління». Суд. Військо. Кордони.

Відносини сюзеренітету-васалітету. Принципи спадкування великокнязівського столу. Удільні князівства як центри державотворення.

Прискорення процесів політичного розпаду Київської держави та перетворення її на федеративну монархію. Сепаратизм північних і північно-східних князівств. Протистояння Києва і Полоцького князівства у XI ст.

Пограбування та спустошення Києва військами Володимиро-Суздальського князя Андрія Боголюбського.

Суспільний лад. Соціальна структура суспільства. Князі, бояри, дружинники, духовенство. Міщани (купці, ремісники, чернь), селяни-смерди. Феодально-залежні категорії населення: закупи, рядовичі, челядь, холопи. Ізгої.

Нові центри розвитку державності: Чернігівське, Галицьке та Волинське князівства. Об'єднання Галицької та Волинської земель – становлення нової української держави. Державотворча діяльність князя Романа Мстиславовича. Спроба створення централізованої станової монархії. Князь і король Данило Романович. Переорієнтація зовнішньополітичного курсу Галицько-Волинського князівства: європейська політика Романа та Данила. Наслідки Батієвого погрому. Характер економічної, політичної та військової залежності руських земель від Орди. Західноримські політичні заходи і коронування. Боротьба Данила Романовича за незалежнення від Орди. Руське королівство – держава західного типу.

Політична цілісність і внутрішня децентралізація князівства після смерті короля Данила. Здобутки і невдачі державної політики Лева Даниловича та Юрія Львовича. Спроби збереження єдності Галицько-Волинського князівства за останніх Романовичів.

Історичне значення Київської держави та Королівства Русі. Проблема державної давньоруської державної традиції в сучасній російській та українській історичній політиці. Боротьба за київську спадщину. Міф про єдину давньоруську народність. Делегітимація Росії: Київська Русь і Росія – не тотожні поняття. Відсутність у Росії історичних підстав на державницьку спадщину Русі.

Терміни і поняття: бояри, варяги, віче, верв, вотчина, децентралізація, дружина, звичаєве право, закупи, ізгої, кодифікація, Київська держава, Королівство Русі, князь, князівства, монголи, Орда, полюддя, племінні союзи, Русь, середньовічна імперія, смерди, тріумвірат, усобиці, федеративна монархія, холопи, християнство, язичництво.

Персоналії: Аскольд, Володимир Великий, Володимир Мономах, Дір, Данило Романович, Ігор, Олег, Ольга, Роман Мстиславич, Святослав, Ярослав Мудрий.

Тема 3. «Українські землі в складі Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Речі Посполитої (XIV – перша половина XVII ст.)»

Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського та Королівства Польського. Їх державно-правове становище.

Українські удільні князівства другої половини XIV ст. Кревська унія 1385 р. та її наслідки. Політичний курс князя Вітовта: початок процесу централізації та усунення удільних князів, колонізація південноукраїнського степу, конфесійна політика. «Велике княжіння Руське» на чолі з князем Свидригайлом Ольгердовичем: спроба незалежнення руських земель. Волинське удільне князівство у 1440-1452 рр. Київське удільне князівство Олельковичів (1435-1470 рр.).

Ліквідація автономії українських земель і перетворення їх на воєводства у складі ВКЛ. Загострення московсько-литовського протистояння та руська знать наприкінці XV – в першій половині XVI ст.

Особливості формування привілейованого стану (князі та шляхта) та його місце в суспільстві. Українські міста на Магдебурзькому праві. Соціально-правове становище селянства.

Причини укладення Люблінської унії. Позиція українських князів і шляхти. Люблінський сейм 1569 р. Приєднання до складу Польського королівства

Підляшшя, Волині, Брацлавщини та Київщини. Умови утворення Речі Посполитої. Унійні привілеї Київщині, Волині та Брацлавщині. Становище привілейованого стану після укладення Люблінської унії: «некороновані королі східних кресів», шляхта – політичний народ Речі Посполитої.

Система політичної влади Речі Посполитої: виборний король, рада сенаторів-резидентів, сенат, посольська изба, повітові сеймики. Політико-адміністративний устрій в Україні: система воеводств, повітів, староств. Становий характер судової системи. Шляхетські суди: гродські (замкові), земські, підкоморські. Міський суд на основі Магдебурзького права. Домепіальні та копні суди для селян.

Релігійний чинник у суспільно-політичних процесах в Україні. Берестейська унія та утворення уніатської церкви. Загострення релігійних протиріч.

Заснування татарської державності в Криму 20-40-х рр. XV ст. Кримське ханство: особливості політичної системи, характер відносин із сусідніми державами.

Терміни та поняття: автономія, аристократія, Берестейська унія, бояри, братства, Велике князівство Литовське, Руське та Жемайтійське, війт, воеводський устрій, експансія, інкорпорація, Кримське ханство, Кревська унія, копні суди, Литовські статuti, Люблінська унія, магдебурзьке право, Річ Посполита, складське право, сейм, українська православна церква, уніатська церква, реформація, удільний устрій, «Устава на волоки», цехи, чинш, шляхта, Ягеллони.

Персоналії: Василь-Костянтин Острозький, Вітовт Кейстутович, Володимир Ольгердович, Костянтин Іванович Острозький, Любарт Гедимінович, Олелько, Петро Могила, Семен Олелькович, Свидригайло.

Змістовий модуль 2

Козацтво в творенні української державності

Тема 4. Запорозька Січ як центр української державності.

Причини появи та джерела формування козацтва: ухоронники, бояри, захисники прикордоння. Українське козацтво наприкінці XV – у першій половині XVI ст. Реєстрові козаки на державній службі. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя. Державницький потенціал козацтва. Українське козацтво у польсько-московських війнах.

Запорозька Січ у XVI-XVIII ст. Географія Запорозьких Вольностей. Еволюція адміністративно-територіального устрою. Ліквідація Запорозької Січі. Історичне значення «християнської козацької республіки».

Політична система Запорозької Січі. Січовий парламентаризм – загальнокозацькі січові ради. Кошовий отаман і його повноваження. Військовий суддя, писар, осавул, довбиш. Курінні отамани і паланкові полковники. Звичаєво-правова культура запорозького козацтва. Правничо-судові інституції Запорозької Січі – генетичні послідовники звичаєво-правової культури часів Київської держави, Королівства Русі, українських удільних князівств ВКЛ. Поняття «козацького права». Земельно-правові звичаї січовиків.

Терміни та поняття: Запорозька Січ, Кіш, клейноди, козаки, козацьке право, кошовий військовий суддя, кошовий довбиш, кошовий отаман, кошовий писар, курінний отаман, курінь, паланка, паланковий полковник, реєстрові козаки, січова рада.

Персоналії: Дмитро Вишневецький, Іван Сірко, Кость Гордієнко, Петро Калнишевський, Петро Сагайдачний,

Тема 5. Українська козацька держава в протистоянні іноземній експансії (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Українська козацька держава в історіографії. Зміцнення національної ідентичності українців. Українська козацька держава – держава національна. Національне світосприйняття козацької старшини. Українська мова як чинник формування національної самосвідомості. Етапи національного розвитку: військово-політичний (козаччина) та культурний. Прояви національної ідентичності: територіальна ідентичність, Вітчизна, політична окремішність. Соціально-структурний перехід українського народу протягом XVII-XVIII ст. зі стану народу «неісторичного» до «історичного».

Українська козацька революція. Формування української державної ідеї та її особливості. Польсько-українське протистояння. Зборівський договір 1649 р. і утворення Української козацької держави. Основні принципи національної державної ідеї, сформульовані Б. Хмельницьким. Переяславсько-московський договір 1654 р. та його оцінка в історичній літературі. Від ідеї Князівства Руського до подолання концепцій поліцентризму Гетьманщини. Перетворення у ході громадянської війни другої половини XVII ст. унітарної козацької України на фактичну конфедерацію Правобережної і Лівобережної Гетьманщини та Запорозжя.

Гадяцький договір і московсько-українська війна 1658-1659 рр. Битва під Конотопом. Козацько-московська війна 1665-1676 рр. Андрусівський (1667 р.) сепаратний мир і початок процесу поступової втрати Українською козацькою державою статусу суб'єкта міжнародного права. Державотворча діяльність П. Дорошенка, І. Мазепи. Згасання державної ідеї після полтавської катастрофи. Конституція П. Орлика. Ліквідація козацького устрою на Правобережжі. Обмеження автономного статусу Гетьманщини. Гайдамацький рух. Скасування інституту гетьманства. Коліївщина 1768 р. Російська колонізація України.

Політична система та інституційна модель Української козацької держави. Специфіка українського козацького державотворення: поліваріантність існуючих політичних моделей та різновекторність їхньої еволюції, підпадання Гетьманату під протекцію сусідніх правителів. Генеральна та Старшинська ради. Інститут гетьманства та генеральної старшини. Центральні органи виконавчої та судової влади Гетьманщини: Генеральна військова та Генеральна скарбова канцелярії, Генеральний військовий суд. Полково-сотенний устрій Гетьманату.

Терміни та поняття: Військо Запорозьке, Генеральна військова канцелярія, Генеральна рада, Генеральна скарбова канцелярія, генеральна старшина, Генеральний військовий суд, гетьман, громадянська війна, Лівобережна Гетьманщина, Малоросійська колегія, Правобережна Гетьманщина, козацька революція, Конституція П. Орлика, старшинська рада, Українська козацька держава, експансія.

Персоналії: Богдан Хмельницький, Данило Апостол, Дем'ян Многогрішний, Іван Брюховецький, Іван Виговський, Іван Самойлович, Іван Мазепа, Іван Скоропадський, Кирило Розумовський, Павло Полуботок, Павло Тетеря, Петро Дорошенко, Пилип Орлик, Юрій Хмельницький.

Змістовий модуль 3

Українські державницькі ідеї та українська державність у XIX – на початку XXI століття

Тема 6. Боротьба за відновлення української державності (кінець XVIII – початок XX ст.).

Інкорпорація українських земель до складу Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Політичне становище та адміністративний устрій українських земель. Розвиток соціально-економічних відносин. Форми та вияви соціального протесту населення. Реформи Марії Терезії

та Йосипа II в Австрійській імперії та реформи 1860-1870-х рр. у Росії. Їх вплив на українське суспільство.

Міф про Новоросію: історія і сучасний проект «Новоросія».

Розвиток суспільно-політичного руху в Україні. Вплив наполеонівських війн на суспільно-політичне життя Російської імперії. Утворення та діяльність таємних організацій в Україні. Масонські ложі: ідеологія, організація та діяльність. Українська державницька ідея у XIX ст. Основні етапи українського націотворення у XIX ст. Роль інтелігенції у поширенні ідей національної свідомості.

Кирило-Мефодіївське товариство – перша українська політична організація в Наддніпрянській Україні. Внесок Т. Шевченка у розвитку української державницької ідеї.

Національно-духовне піднесення в західноукраїнських землях і його внесок у формування державницької ідеології. Інтерес до національної історії та мови. «Руська трійця». Роль греко-католицького духовенства в політичному і культурному житті краю. Вплив революційних подій 1848-1849 рр. на суспільно-політичне і культурне життя західноукраїнських земель.

Український національний рух в другій половині XIX ст. Формування модерної української нації. Створення українських громад. Петербурзька громада. Журнал «Основа». Київська громада. Наукова та популяризаторська робота громадівців. Боротьба царизму проти українського національного руху. Валувєвський циркуляр і Емський указ. Журнал «Киевская старина» (1882), його роль в утвердженні та поширенні української національної свідомості. М. Драгоманов в українському національному відродженні. Активізація громадівського студентського руху. Створення та діяльність «Братства тарасівців».

Національно-політичні орієнтації українського суспільства в Галичині, на Буковині й Закарпатті: полонофільство, русофільство («москофільство»), українофільство. Зміст і форми діяльності народовців. Українське представництво в австрійському парламенті у Відні і крайових парламентських установах (Галицький і Буковинський сейми). Утворення та діяльність політичних товариств і політичних партій. Товариство «Просвіта». Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка. Ідея соборності України. Українська преса. Українські організації в Галичині («Січ», «Сокіл», «Пласт»).

Геополітичне становище України на початку XX ст. Умови економічного розвитку українських земель. Політичне життя в Наддніпрянській Україні на початку XX ст. Утворення та діяльність політичних партій та організацій. Програмні вимоги. Боротьба за державницькі інтереси українського народу. Революційні події 1905-1907 рр. в Україні. Створення «Просвіти», українська преса. Українська громада у I та II Державних думах та її діяльність. Поразка революції, суспільно-політичне життя в Україні в період реакції.

Українське питання в роки Першої світової війни та ідеї відродження державності. Союз Визволення України. Головна Українська Рада. Вплив війни на господарство й населення України. Назрівання революційної кризи. Лютнева революція в Петрограді та Україна.

Кримськотатарський рух. Ісмаїл Гаспринський.

Терміни та поняття: австрійський парламент, Буковинський сейм, буржуазія, Валувєвський циркуляр, Галицький сейм, Головна Руська Рада, громади, Державна Дума, декабристи, Емський указ, імперія, інтелігенція, земство, колонія, Кирило-Мефодіївське товариство, москвофіли, націєтворення, національне відродження, національно-визвольний рух, національна свідомість, національне питання, народовці, промисловий переворот, парламент, політичні партії, просвіти, революція, «Руська трійця», самодержавство, ходіння в народ.

Персоналії: Анатоль Вахнянин, Василь Білозерський, Іван Вагилевич, Іван Франко, Ісмаїл Гаспринський, Маркіян Шашкевич, Михайло Драгоманов, Микола Костомаров, Микола Міхновський, Олександр Барвінський, Олександр Кониський, Пантелеймон Куліш, Степан Смаль-Стоцький, Тарас Шевченко, Юліан Бачинський, Юліан Романчук, Яків Головацький.

Тема 7. Українська національна державність у 1917-1921 рр. Спротив російській та польській інтервенції.

Українська національно-визвольна революція. Передумови та причини, сутність, характер, рушійні сили. Утворення й конституювання Центральної Ради. М. Грушевський. Політичні партії та їх практична діяльність у творенні національної держави. Курс на автономію України. Всеукраїнські з'їзди: селянські, військові, робітничі та інші. Перші кроки українізації. Проголошення I Універсалу УЦР. Генеральний Секретаріат. «Декларація» Тимчасового уряду і II Універсал Центральної Ради. Політика Тимчасового уряду щодо України.

Жовтневий переворот в Петрограді та ставлення до цих подій Центральної Ради. Проголошення Центральною Радою Української Народної Республіки, III Універсал. Боротьба Центральної Ради за автономію і суверенітет УНР. I Всеукраїнський з'їзд рад та його рішення. Ультиматум РНК РСФРР I Центральній Раді та війна Радянської Росії проти УНР. IV Універсал УЦР. Проголошення незалежності УНР. Брестський мирний договір. Криза УЦР навесні 1918 р. Конституція Української Народної Республіки (29.04.1918 р.). Причини та наслідки втрати Центральною Радою влади в Україні.

Державний переворот 29 квітня 1918 р. та прихід до влади гетьмана П. Скоропадського. Утворення Української держави. Утворення гетьманського уряду (Ради міністрів). Формування збройних сил. Зовнішньополітичний курс Української держави. Визнання Української держави. Взаємовідносини з державами Четверного союзу, більшовицькою Росією, Румунією, кримським урядом Сулькевича. Проблема українських кордонів. Дипломатична боротьба з Польщею за Холмщину і Підляшшя. Позиція Антанти щодо України. Білогвардійці і українська державність.

Криза режиму П. Скоропадського восени 1918 р. Утворення Директорії УНР, її внутрішня і зовнішня політика. В. Винниченко, С. Петлюра. Рада народних міністрів. Трудовий конгрес України. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Є. Петрушевич. Українська національна рада. Державний секретаріат. Створення Української Галицької Армії (УГА). Проголошення акту злуки УНР і ЗУНР. Західноукраїнське питання на міжнародній арені. Польсько-українська війна та окупація Галичини.

Наступ російсько-більшовицьких військ на Україну (грудень 1919 р.). Загарбання України. Проголошення УСРР. «Перший зимовий похід» армії УНР. Укладення договору між армією УНР і Галицькою армією. Варшавська угода УНР і Польщі. Спроба відновлення влади УНР в Україні. Відступ української армії за р. Збруч, на територію, зайняту поляками. «Другий зимовий похід». Підписання Ризького мирного договору між РРФСР, УСРР і Польщею. Підсумки, уроки, причини, втрати української державності.

Терміни та поняття: Акт злуки, Брестський мирний договір, воєнний комунізм, Генеральний секретаріат, Головна українська рада, Гетьманат, Директорія, двовладдя, Західноукраїнська Народна Республіка, інтервенція, національно-визвольна отаманщина, Перша світова війна, продрозкладка, Рада народних міністрів, Ризький мир, революція, Союз визволення України, Тимчасовий уряд, універсали, Українська Народна Республіка, Українська Центральна Рада, уряд в екзилі, шовінізм.

Персоналії: Андрій Жук, Володимир Винниченко, Дмитро Донцов, Євген Коновалець, Євген Петрушевич, Кость Левицький, Михайло Грушевський, Павло Скоропадський, Петро Болбочан, Симон Петлюра.

Тема 8. Російсько-радянська форма державності в Україні та проблеми українського державотворення (1921-1991 рр.).

Захоплення російськими більшовиками влади в Україні. Становлення окупаційного режиму та спроби його легітимації у формі УСРР. Наростання тиску з боку московського центру. Україна і утворення СРСР. НЕП та українізація як форми укорінення російського більшовизму в Україні. Насадження тоталітарних форм правління в Україні.

Сталінська політика «нового курсу» та її наслідки для України. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид української нації. Конституція УРСР 1937 р.: суперечності між деклараціями і реаліями життя.

Українське питання напередодні Другої світової війни. Державність Карпатської України: від автономії до незалежності.

Входження Західної України до складу СРСР (УРСР). Проголошення Організацією українських націоналістів Акту відновлення Української держави. Опір російському та нацистському окупаційним режимам. Визнання московським центром окремих атрибутів української державності. Україна – одна з держав-засновниць Організації Об'єднаних Націй.

Українські уряди в еміграції – збереження традиції національної державності. Теоретичні питання українського державотворення.

Перші кроки десталінізації та їхні наслідки в Україні. Шестидесятники. Виступи опозиційних сил за суверенітет України. Зростання державницького потенціалу українського суспільства.

Системна криза соціально-економічного, суспільно-політичного та духовного життя в СРСР та УРСР у 1960-1980-ті рр. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. «Перебудова» М. Горбачова. Гласність. Рух неформалів. Громадська ініціатива.

Крим як невід'ємна частина України. «Крим», «Новоросія», «Велика Вітчизняна війна», ідеологія «спільноросійськості» – ключові історико-політичні наративи Росії, вузлові точки сучасної російської ідентичності, спрямовані проти української державності.

Терміни і поняття: Акт відновлення Української держави, дисиденти, «відлига», воєнний комунізм, волобуєвщина, Голодомор-геноцид, гласність, демократизація, депортація, десталінізація, Друга світова війна, індустріалізація, колективізація, командно-адміністративна система, культ особи, націонал-комунізм, нова економічна політика, окупаційний режим, рух опору, Організація українських націоналістів, операція «Вісла», перебудова, правозахисний рух, п'ятирічки, репресії, «розстріляне відродження», русифікація, фашизм, радянізація, українізація, Українська Гельсінська Група, Українська повстанська армія, хвильовизм, холодна війна, шестидесятники, шумськізм.

Персоналії: Августин Волошин, Андрій Мельник, Володимир Щербицький, В'ячеслав Липинський, Йосип Сталін, Микола Хвильовий, Микита Хрущов, Олександр Шумський, Роман Шухевич, Степан Бандера, Ярослав Стецько.

Тема 9. Відновлення незалежності України та розбудова сучасної держави. Агресія Росії як спроба знищити українську державність.

Початок формування багатопартійної системи в Україні. Громадські організації. «Народний рух України за перебудову», перші альтернативні комуністам політичні партії та громадські організації. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. ГКЧП. Акт проголошення незалежності

України 24 серпня 1991 р. Референдум та вибори Президента. Розпад СРСР. Біловезька угода, її політичне та правове значення. Створення Співдружності Незалежних Держав.

Державне будівництво в суверенній Україні. Парламент. Уряд. Президент. Політичні партії і рухи. Органи самоврядування. Конституційний процес. Конституція 1996 р. Її структура та основні положення. Державна символіка. Територіальний устрій. Закон про національні меншини в Україні. Основи виборчої системи. Судова система. Конституційний Суд.

Політична криза 2004 р. і державність. «Помаранчева революція» в Україні. Конституційна реформа 2004 р. Трансформація форми державного правління в Україні від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки.

Відміна конституційної реформи 2004 р. Конституційним Судом України. Повернення до президентсько-парламентської форми правління.

Революція гідності 2014 р. Вибори Президента України. Вибори Верховної Ради. Повернення до парламентсько-президентської форми правління. Реформи державної влади та управління.

Російська агресія проти України. Анексія Росією Автономної Республіки Крим. Псевдореферендум про статус Криму (18 березня 2014 р.). Гібридна війна проти України та її складові. Реалізація плану «Новоросія» та дестабілізація ситуації на сході України. Проголошення «ДНР» та «ЛНР». Масове вторгнення на територію Донецької та Луганської областей підрозділів ЗС РФ. Іловайська трагедія. Мінські домовленості та їх наслідки для української державності.

Повномасштабне вторгнення в Україну російських військ (24 лютого 2022 р.) і початок російсько-української війни. Відступ військових Росії з Київської, Чернігівської та Сумської областей. Західні санкції проти РФ. Зустріч у Рамштайні. Міжнародна підтримка України у війні за свою державність. Одержання Україною статусу кандидата в ЕС.

Історична політика Російської Федерації і України. Слабкість української державної історичної політики

Терміни і поняття: анексія, антиросійська коаліція, багатопартійність, Верховна Рада України, внутрішньо переміщені особи, гуманітарна допомога, Декларація про державний суверенітет, квазідержави, Конституційний суд, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, «Новоросія», псевдореферендум, повномасштабна агресія, Президент України, санкції, фільтраційні табори.

Персоналії: Віктор Ющенко, Віктор Янукович, Володимир Зеленський, В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Петро Порошенко.

IV. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Оцінювання рівня навчальних досягнень студентів із нормативної навчальної дисципліни «Історія української державності» здійснюється протягом вивчення курсу засобами усного, письмового та дистанційного контролю у формі тематичного, модульного та підсумкового оцінювання.

Поточний контроль: усне опитування; експрес-контроль (тестовий); індивідуально-дослідницькі завдання (написання рефератів; підготовка наукових доповідей з використанням мультимедійних презентацій).

Тематичний контроль: тестування на платформі дистанційного навчання; модульні контрольні роботи.

Підсумковий контроль: екзамен (письмовий)

Поточний контроль та оцінювання знань студентів проводиться в формах: заслуховування, рецензування та опонування доповідей студентів на семінарських заняттях; усного опитування під час семінарських занять; тематичних письмових контрольних робіт (у вигляді розгорнутих питань і тестування); виконання індивідуальних творчих завдань (есе та рефератів). Тематичне контрольне тестування може проводитись також дистанційно (через сторінку навчальної дисципліни у системі Moodle).

Захист творчих робіт студентів (есе, рефератів) проводиться у два етапи: 1) заочна перевірка та оцінювання викладачем; 2) публічний захист творчої роботи студентом під час семінарського заняття.

Вивчення модуля навчальної програми закінчується модульною контрольною роботою, метою якої є перевірка рівня теоретичних знань та умінь їх застосовувати у практичній діяльності. Модульна контрольна робота складається із завдань різних рівнів складності.

Модульний контроль навчальних досягнень студентів може проводитись також у формі тестування, зокрема дистанційного (через сторінку навчальної дисципліни у системі Moodle).

Отримані студентом бали формують оцінку поточного контролю, що в сумі не може перевищувати 60 балів.

Детальна схема формування оцінки поточного контролю з навчального курсу представлена в робочій навчальній програмі.

V. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Підсумковий контроль знань студентів здійснюється у формі письмового екзамену. При цьому рівень навчальних досягнень здобувачів освіти оцінюється диференційовано у межах 40 балів.

Підсумкове оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою в балах ЄКТС:

VI. ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Основні джерела:

Авторханов А. Империя Кремля. Советский тип колониализма. Вильнюс: Спауда, 1990. 240 с.

Алексеев Ю. М., Кульчицкий С. В., Слюсаренко А. Г. Україна на зламі історичних епох: Державотворчий процес 1985-1999 рр.: Навч. посіб. Київ: ЕксОб, 2000. 296 с.

Баран В. Д. Давні слов'яни. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 336 с.

Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-ті рр.). Київ: Вид. дім «Альтернативи», 1999. 304 с.

Білик Б. І. Етнополітична історія України (860-1900 р.р.) Київський національний торговельно-економічний ун-т. Київ, 2002. 246 с.

Бойко О. Д. Історія України. Підручник для студентів закладів вищої освіти / вид. 8-ме, перероблене, доповнене. Київ: Видавничий центр «Академія», 2021. 640 с.

Борисенко В. Й. Курс української історії: З найдавніших часів до XX століття: Навч. посібник для студ. вузів. 2. вид. Київ: Либідь, 1998. 615 с.

Борисова О., Климов А. Історія української державності. Підручник для вищих навчальних закладів у 2-х т. Т. 1. Давні часи, Середньовіччя. Нова доба. Київ: Видавничий дім «КОНДОР», 2018. 344 с.

Борисова, О. В. Історія української державності підручник у 2 т. Т. 2 1917-2017 рр. Київ: Видавничий дім «КОНДОР», 2018. 464 с.

Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. Київ: Ін-т української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського, 2016. 248 с.

Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Ін-т української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського, 2017. 280 с.

Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. Київ: І'єнеза, 1995. 608 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 408 с.

Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993. 288 с.

Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Гетьманська Україна. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 304 с.

Данишенко В. М. Україна в 1985-1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2018. 278 с.

Дорошко М. С. Гібридна війна Росії проти України. Історико-політичне дослідження. Київ: Ніка-Центр, 2016. 184 с.

Дорошко М. С. Неоголошені війни Росії проти України у XX - на початку XXI ст. Причини і наслідки. Київ, 2018. Ніка-Центр. 198 с.

Іванченко Р. П. Історія без міфів: бесіди з історії укр. державності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: МАУП, 2007. 622 с.

Історія України та її державності. Курс лекцій: Навч. посібник / ред. Л. Є. Дещинський; 5-е вид., випр. і доп. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 474 с.

Історія державності України: Експериментальний підручник / За заг. ред. Бандурки О. М., Ярмиша О. М. Харків: ТОВ «Одісей», 2004. 608 с.

Історія України: нове бачення: навч. посіб. / авт. кол.: В.Ф. Верстюк, О.В. Горань, О. І. Гуржій [та ін.]; під ред. В. А. Смолія. 2-ге вид., допов. й перероб. Київ: Альтернативи, 2000. 463 с.

Історія українського козацтва: Нариси у 2 т. / Редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. 800 с.

Історія українського козацтва: Нариси у 2 т. / Редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. Т. 2. 724 с.

Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 336 с.

Крालюк П. Історія України «без брону». Розвиток державності на українських землях. Харків: Фоліо, 2021. 424 с.

Крижицький С. Д., Зубар В. М., Русяєва А. С. Античні держави Північного Причорномор'я. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 352 с.

Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (19321-1939 рр.). Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.

- Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.) / За заг. ред. В.А. Смолія. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
- Кучер В. ОУН-УПА в боротьбі за незалежну Україну. Ін-т нац. відносин та політології НАН України. Київ: Бібліотека українця, 1997.
- Литвин В. М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2000. 360 с.
- Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. Львів: Світ, 1995. 248 с.
- Мельник Л. Г. Боротьба за українську державність. Київ: Освіта, 1995. 192 с.
- Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. Київ: Український письменник, 1994. 412 с.
- Новітня історія України (1900-2000 рр.): Підручник / А.І. Слюсаренко, В.Г. Гусев, В.Г. Дрожжин та ін. Київ: Вища школа, 2000. 663 с.
- Палій О. Історія України. Київ: К.І.С., 2015. 596 с.
- Павленко Ю., Хромов Ю. Українська державність у 1917-1919 рр. Київ: «Манускрипт», 1995. 263 с.
- Рубльов О. С., Реєнт О. П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 320 с.
- Руценко І. Війна цивілізацій: анатомія українсько-російського конфлікту. Вид-во «Києво-Могилянська академія», 2020. 436 с.
- Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 320 с.
- Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
- Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 352 с.
- Сурков О. Незавершена війна. Історія протистояння України з Росією в 2014-2015 роках. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2021. 480 с.
- Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 352 с.
- Україна і Росія в історичній ретроспективі: нариси: в 3 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова); відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2004. Т. 1: Українські проекти в Російській імперії / В. Ф. Верстюк, В. М. Горобець, О. П. Толочко. 2004. 501 с.
- Україна і Росія в історичній ретроспективі: нариси: в 3 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова); відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2004. Т. 2 : Радянський проект для України / В. А. Гриневич, В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. Є. Лисенко. 2004. 528 с.
- Україна і Росія в історичній ретроспективі: нариси: в 3 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова); відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2004. Т. 3: Новітній український державотворчий процес / С. В. Кульчицький, Б. О. Парахонський. 2004. 325 с.
- Україна: політична історія: ХХ – початок ХХІ ст. / Ред. рада В. М. Литвин (голова) та ін. Ред. кол.: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголова та ін.). Київ: Парламентське вид-во, 2007. 1027 с.
- Українське суспільство 1960-1980-х рр.: історичні нариси / Відп. ред. В. М. Даниленко. Київ: Інститут історії України НАН України, 2022. 957с.
- Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: курс лекцій. Київ: Либідь, 1999. 480 с.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – 3-тє вид., перероблене та розшир. Київ: Критика, 2006. 584 с.

Додаткові джерела:

- Анпілогова Т. Ю. Національне відродження в Україні XIX-XX ст. Луганськ: ДЗ ЛНУ імені Т. Шевченка, 2008. 198 с.
- Апанович О. М. Українсько-російський договір 1654 р.: Міфи і реальність. Київ: Варта, 1994. 96 с.
- Бойко М. П. Кирило-Мефодіївське товариство: філософські та культурологічні ідеї національної самосвідомості та державотворення. Дніпродзержинськ: Вид. від. ДДТУ, 2006. 452 с.
- Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014-2020. Том 1. Від Майдану до Іловайська. Харків: Фоліо, 2020. 478 с.
- Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014-2020. Том 2. Від першого до другого «Мінська». 2020. 474 с.
- Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014-2020. Том 3. П'ять років гібридної війни. 2020. 478 с.
- Війна і міф. Невідома Друга світова / за заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сім'яного Дозвілля», 2016. 272 с.
- Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: навчальний посібник. Київ: Заповіт, 1997. 344 с.
- Власюк О. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія. Київ: Ін-т стратегічних досліджень, 2017. 304 с.
- Горобець В. Україна: десятиліття «золотого» спокою та доба революційного збурення 1638-1650. Київ: Кріон, 2012. 240 с.
- Глотов С., Глотова А. У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту. Харків: Фоліо, 2018. 347 с.
- Даниленко В. М., Касьянов Г. В., Кульчицький С. В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки. Київ: Либідь, 1991. 344 с.
- Дорошенко Д. Нарис історії України в 2-х томах. Київ: Глобус, 1992. Т. 1. 238 с.; Т. 2. 349 с.
- Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.; Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2009. Т. 1. 544 с.; Т. 2. 512 с.
- Історія держави і права України: підручник / за ред. В. Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Харків: Право, 2019. 552 с.
- Історія держави та права України (схеми та таблиці): навчальний посібник / О. В. Шкуратенко, Д. І. Курас та ін. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 170 с.
- Казанський Д. Як Україна втрачала Донбас. Київ: Чорна Гора, 2021. 326 с.
- Касьянов Г. В. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960-1980-х років. Київ: Либідь, 1995. 224 с.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX століття. Київ: Основи, 1997. 423 с.
- Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство. Київ: Наукова думка. 1984. 176 с.
- Кудін С. В., Шевченко А. Є., Настюк А. А. Становлення та розвиток князівської влади в Київській Русі в IX – на початку XII ст.: Монографія. Київ: ТОВ «Твори», 2020. 468 с.
- Кульчицький С. В. Україна: від імперської периферії до суверенної держави // Сучасність. 2000. № 12. С. 64-90.
- Кучма Л. Україна – не Росія. Москва: Время, 2004. 560 с.
- Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР / НАН України; Інститут українознавства. Львів: Вид. фірма «Олір», 1995. 361 с.
- Литвин В. М. Україна: XX століття: у 2-х кн. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2002.

Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; Гол ред. В.М. Литвин. Київ: Ніка-Центр, 2008. 988 с.

Ресніт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / НАН України Ін-т історії України. Київ, 2003. 338 с.

Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. Київ: Вид-во Олени Теліги, 1998. 720 с.

Салтовський О. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). Київ: ПАРАПАН, 2002. 396 с.

Сергійчук В. І. Неусвідомлення України: ставлення світу до української державності: погляд у 1917-1921 роки з аналізом сьогодення. Львів: Свічадо, 2002. 704 с.

Сергійчук В. І. Українська соборність: Відродження українства в 1917-1920 роках. Київ: Укр. видав. спілка, 1999. 412 с.

Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. Київ, 2006. 560 с.

Слюсаренко А.В., Томенко М. Історія української конституції. – К., 1993.

Тищик Б. Й., Вівчаренко Б. А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Речі Посполитої та Литовської держави: учбов. посіб. для студ. юрид. фак. Івано-Франківськ, 1996. 36 с.

Терлюк І. Литовські статuti та їх застосування в Україні. Львів, 1999.

Трофанчук Г. І. Історія держави та права України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 568 с.

Українське державотворення. Словник-довідник. Київ, 1997.

Український національний визвольний рух. Березень – листопад 1917 р.: документи і матеріали. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 1024 с.

Українська державність у XX столітті: іст.-політол. аналіз / В. Адамський, Б. Андресюк, Є. К. Бистрицький [та ін.]. Київ: Політ. думка, 1996. 435 с.

Чухліб Т. В. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. 288 с.

Шабульдо Ф. М. Землі Юго-Западної Руси в составе Великого княжества Литовского. Київ: Наукова думка, 1987. 183 с.

Шановал Ю. І. Україна XX століття: Особи та події в контексті історії. Київ: Генеза, 2001. 560 с.

Щербак Н. О. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець XVIII- початок XX століття). Київ: ПЦ «Ризографіка», 2005. 616 с.

Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків: В 3 т. Київ: Наукова думка, 1990. Т. 1. 591 с.; Т. 2. 560 с.; Т.3. 316 с.

Електронні інформаційні ресурси:

Інститут історії України НАН України. Офіційний сайт: <http://history.org.ua/uk>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Офіційний сайт: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Наукова бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова. Сайт: <https://lib.npu.edu.ua/>
Ізборник. Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації <http://litopys.org.ua/>